

in dat artikel vermeld onder I tot en met u, worden toegevoegd. Waar bijzondere omstandigheden daartoe aanleiding geven, kunnen Wij vergunning verleenen, dat het onderwijs aan eene of meer bepaalde scholen minder dan zes achtereenvolgende leerjaren omvat."

Alle artikelen kan ik niet opnemen.

Dat zou teveel plaatsruimte vergen.

Ze zijn wellicht bij onze lezers wel bekend.

Want deze wijziging is een zaak van het grootste belang. Voor de ouders, die met gemengde gevoelens vernamen, dat hun kleine „bengel" van zes jaar nog een jaar moest wachten, eer de schooldeuren zich openden. Voor de onderwijzers, die met vrees deze bezuiniging tegemoet zien. Voor de besturen, die voor nieuwe moeilijkheden staan, en voor wie al niet. Het is dan ook geen wonder, dat over deze dingen heel wat gepraat en geschreven is, en ik zou het niet graag op mijn geweten hebben, dat „De Reformatie" in dezen als het graf zweeg. Daarom veroorloof ik mij enkele opmerkingen, die op beide en het K. B. en het wetsonderwerp betrekking hebben, en bedoeld zijn, om in de taal van den heer Wirtz te spreken, als opmerkingen van een leek.

Het eerste wat ik wil zeggen, is dit, dat mij niet duidelijk is, waarom, zooals het K. B. wil, de regeering begonnen is voor alle scholen naar beneden een jaar af te kappen. Ik vermoed wel, dat dit geschiedt in verband met de arbeidswet, die de minimumgrens van 13 jaar stelt, maar ter wille van deze bepaling mag toch niet over 't geheele land het onderwijs aan zulk een regel gebonden worden. Dat is een uniformiteit, die doodt. Wat noodzakelijk is voor fabriekcentra b.v. is nog niet gewenscht voor andere plaatsen en streken, en waarom weer een dergelijke centralisatie, die met de verscheidenheid in het leven niet rekt? Afgedacht nog van de bepaling zelve, heb ik bezwaar tegen haar algemeenheid, die alle scholen dwingt naar denzelfden ijeren regel, en om die reden aan de vrijheid van het onderwijs afbreuk doet. Daarom sympathiseer ik van harte met de gedachte, die door meerderen getuigt is, dat de regeering de wet zoo regele, dat zij slechts voor zes jaren subsidieert, doch het aan de scholen overlaat, of die jaren zullen vallen tusschen 6 en 12, dan wel tusschen 7 en 13 jaar. Zulk een vrijheid breekt de uniformiteit, en... die breuk is in onzen tijd van gelijkmaking en nivelleering, van centralisatie en valsche gelijkheid wel noodig. Over de leeftijdsgrens van 6½ jaar zal ik niet veel schrijven. De paedagogen zeggen, dat een kind niet jonger de school moeten bezoeken, en zij zouden de jongens en meisjes nog wel een jaartje later willen ontvangen, maar ik gevoel toch ook veel voor de ouders, die niet begrijpen, waarom hun kind van zeven jaar b.v. nog niet naar school mag, en... ontevreden worden.

Doch er zijn meerdere bezwaren.

Men mag ook niet voorbij zien de moeilijkheden, waarin tal van onderwijzers en onderwijzeressen komen, die in het onprettige vooruitzicht leven tot het getal wachtgelders te worden verzameld. Ik weet wel, dat dit bezwaar door velen zal worden aangevochten met de bewering, dat zooveel arbeiders en kantoorbedienden, zooveel ambtenaren

en militairen ontslag krijgen, en zeker, dit feit kan niet worden ontkend, maar het blijft desniettemin droef. Het woord ontslag beteekent voor ieder, die het treft, zorgen en moeite. Het houdt een wereld in van tegenheden, en wellicht van gebrek, en we mogen deze dingen niet lichtvaardig bezien. Wachtgelders kosten ook geld. Werkeloosheid wordt tenslotte duur, en het is hard, onmiskenbaar hard, dat op het terrein van het onderwijs de ruimte en de weelde, de onverantwoordelijke weelde nu wijken moet, neen niet voor normale toestanden, maar voor een versobering, die scherp gevoeld zal worden, en sterk in het leven zal ingrijpen. Ook hierop mag wel eens de nadruk worden gelegd, opdat ieder, wiens betrekking en verdienste vrijwel veilig is, met de „ontslagenen" meeleeve, en de ellende van velen meevoele. En het is voor onze regeering geen aangename zaak, maar een bittere noodwendigheid, dat zij om ons volk en de gemeenschap te redden, voor tal van enkelingen de toekomst donker moet maken.

Dit meer in het algemeen.

Nu kom ik tot het meer bijzondere.

Er zijn bezwaren, die ondervangen moeten worden.

Ten eerste moet onder oogen worden gezien de moeilijkheid, waarin de schoolbesturen geraken, met betrekking tot de waarborgsom. Wat toch is het geval. Gaat het K. B. en de wet door, dan zal practisch een school voor gewoon lager onderwijs in veel gevallen in de eerste jaren slechts vijf leerjaren tellen. Een eerste klas kan in '25 niet worden gevormd. Het rijk geeft voor het zevende leerjaar geen vergoeding meer. Er blijven dus slechts vijf leerjaren over, wat natuurlijk een aanzienlijke daling van het getal leerlingen ten gevolge heeft. Maar hiervan is weer het gevolg, dat de waarborgsom, die een schoolbestuur overeenkomstig de bekende artikelen der L. O. wet gestort heeft, buiten schuld van het bestuur, geheel of gedeeltelijk kan verloren gaan, en dat zelfs het recht op subsidie kan verspeeld. Hiermede dient terdege gerekend te worden, en overgangsbepalingen zijn beslist noodzakelijk.

Over het andere de volgende week.

K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

De Marburger en de Badensche School.

Wij spraken over een zekere pluriformiteit in het Neo-Kantianisme.

Het is ons voornemen thans op twee belangrijke vertakkingen van den nieuw-uitgesproten Kantiaanschen stam de aandacht te vestigen.

De karakteristiek van deze beide uitloopers ligt niet in hare benamingen.

Men noemt ze naar de universiteitsplaatsen, waar de vaders der nieuwe generaties woonden: Marburg en Baden (Heidelberg).

Merkwaardig is, dat we tusschen de beide, hier ontloken spruitsels, eenzelfde soort verwantschap en spanning waarnemen als tusschen de wetenschappen en levensfilosofie.

De Marburgerschool bouwt het Kantianisme op in puur logisch-verstandelijken zin, de Badensche

dat zij de belangen der Ned. Herv. Kerk zouden behartigen, en naar vermogen aan de bevordering daarvan medewerken. Volgens Ds Buytendijk, Wageningen, Weekblad van 15 Juli 1882, beteekende dit, dat men dus de belangen der begeerde Gereformeerde Kerk niet behartigen zou en aan de bevordering daarvan niet zou medewerken. Waar tegenover Prof. Rutgers in De Heraut van 23 Juli d.a.v. wees op het onderscheid tusschen kerk en kerkgenootschap, en vroeg: „Kan Ds Buytendijk zich waarlijk niet voorstellen, dat iemand in goede meent „de belangen der Ned. Herv. Kerk te behartigen en te bevorderen", door te streven naar hare losmaking uit de haar verstickende banden, en naar hare reformatie overeenkomstig de beginselen van haar eigen, d.i. van het Gereformeerde Kerkrecht?"

De lichtvaardigheid waarmede Ds Buytendijk hierbij te werk gaat, is des te grooter, omdat hem toch ook wel bekend is, dat van de zoogenaamd orthodoxe predikanten en onderlingen verre de meesten, ja ik durf wel zeggen bijna allen, kerkrechtelijk zich verbonden hebben aan het gereformeerde kerkrecht (aan datzelfde kerkrecht, dat voor Ds Buytendijk alleen historisch belang heeft!), en niet aan de Synodale Reglementen. In de belofte die bij het proponentexamen wordt afgelegd zijn geene kerkrechtelijke beginselen bepaald of omschreven. Maar wel geschiedt dit in de beloften die gedaan worden volgens de Formulieren van bevestiging van predikanten en onderlingen; en in die Formulieren is wel degelijk, niet het revolutionaire kerkrecht der reglementen, maar het gereformeerde kerkrecht belichaamd. Die beloften nu worden bij elke bevestiging plechtig gevraagd, officieel en vanwege de kerk, en even plechtig gedaan, in de tegenwoordigheid Gods en der gemeente. Wie nu daarmede ernst maakt, handelt die onzedelijk, ook al

school naar de theorie van de geldende waarden.

De band der gemeenschap tusschen deze polen ligt in de strenge handhaving van de wetenschappelijke methode van denken.

Laat ons trachten de hoofdlijnen der genoemde stelsels te teekenen.

Hermann Cohen en zijn vriend Natorp, in Marburg, stellen zich op het standpunt, dat het voorwerp of materiaal der wijsgeerige kennis niet bestaat in de dingen, die het naakte, z.g. gezonde, menschenverstand waarneemt, maar in het resultaat der wetenschap. De filosofie heeft tot taak het denkproces, dat bij den louter wetenschappelijken arbeid ontspringt en zich ontwikkelt, tot voorwerp van zijn beschouwing te maken. De geschiedenis van het menschenlijke denken is op zichzelf een geheimzinnig en onderzoekwaardig verschijnsel, welks onthulling en verklaring den weg tot de hoogere wijsgeerige kennis opent.

In het bijzonder bieden de zoo louter logische wetenschappen als de wiskunde en de natuurkunde vruchtbare velden, en tevens zuivere bronnen, van onderzoek; de eerste omdat zij ons bekend maakt met de wetten der logica, de andere met de wetten van de natuur.

Wegens de oriëntering aan deze overwegend logische wetenschappen wordt de filosofie van de Marburgerschool logische als filosofie gekenschetst.

Naar zijn aard is dit logisme een verschijnsel van rationalisme, en wel in den zin van het rationalistisch idealisme, dat denken en zijn vereenzelvigt.

Immers, de Marburgerschool rekent evenmin als de volstrekte idealisten (gelijk Hegel) met een, buiten het denkend bewustzijn bestaande, werkelijkheid.

Zij gaat dus „boven" Kant uit, door het ding-op-zichzelf (dat aan de verschijnselen ten grondslag zou liggen) te ontkennen. Het zijn gaat zonder rest op in het bewustzijn. Het denken is met het zijn identisch.

Maar dan — vergeten we niet deze beperking in het oog te houden — dit denken bedoeld als wetenschappelijk denken!

Daarin schuilt de eigenaardigheid van dit idealisme.

Wanneer de Oostersehe Boeddhist stilpeinzend naar de Lotus-bloem zit te staren, om zichzelf in het al-leven te verliezen, is hij bezig met beschouwing (en wel in zeer intense mate) van de natuur, maar wetenschappelijk heeft deze beschouwing niet de minste waarde.

Zo kan daarom, volgens het standpunt der logisten, ook geen materiaal bieden voor wijsgeerige kennis.

Nog minder heeft de natuurbeschouwing van den zoeman, die naar de sterren kijkt om zijn koers te bepalen, of van den natuurvriend, die naar den rozenigen avondhemel kijkt om zijn schoonheidsgevoel te bevredigen, wijsgeerige beteekenis, omdat zij het wetenschappelijk karakter mist.

Door dit sterk op den voorgrond plaatsen van het logisch denken komen vanzelf de vakken, die in religieus, zedelijk en aesthetisch gevoel wortelen, eenigszins in het gedrang, hoewel het natuurlijk de bedoeling van de Marburgers is, zuiver architectonisch-evenredig hun systeem op te bouwen. Strenge consequentie zou moeten leiden tot een uitschakelen van al wat niet uit de z.g. loutere

komt hij dan in strijd met de Reglementen? Juist integendeel, zou ik zeggen. En onzedelijk is het veel eer, met die plechtige beloften voor God en de gemeente geen vollen ernst te maken. Ik ten minste wensch mij daaraan te houden, zij het ook in strijd met de Synodale Reglementen, waaraan ik bovendien nooit gehoorzaamheid heb beloofd. En wie daarover anders denkt, moest liever die Formulieren bij de openlijke bevestiging niet meer gebruiken. Niemand toch zal wel kans zien, hetgeen daarin uit Gods Woord wordt voorgeschreven, met de eischen der Reglementen en met het stroven der hoogere besturen in overeenstemming te brengen.

Tevens deelde Prof. Rutgers mede, dat de hoofdredacteur van De Heraut, na den tijd der zomerrust, de kwestie, die het hier gold, wel breder zou behandelen. En zoo geschiedde 't dan ook. In een zevental artikelen handelde De Heraut (nrs 251—262) over Nakoming van Beloften.

Sterk drong Dr. Kuyper hier aan op den eisch, dat kerkeraden getrouw zouden zijn aan de roeping, die ze plechtiglijk in het midden der gemeente op zich genomen hadden onder dure betuigingen en met eede gelijkstaande beloften; beloften, die hun niet over 't hoofd konden gaan, en waarbij ze evenmin onwetendheid konden voorwenden, overmits ze achter hun kerkboek voluit en in duidelijke taal gedrukt stonden; beloften die in vorm eeuwenoud, telkens gehoord en in elks kerkboek vindbaar, althans moreel veel hoogere waardij hebben dan een onderteekening voor een zoogenaamd provinciaal bestuur. Het feit stond alzo vast, dat de beïjgde leeraars, onderlingen en diakenen in hun dienst en ambt ook wel op een formeel-administratieven, maar toch allereerst op een geestelijk waarachtigen grondslag stonden. Het formeel-administratieve, dat van allen geeste-

kennis on de ethiek schen statu van den

Het bel logisme v ring (uit gevonden. logisch sy brood. Vo bekoorlijk duisternis omzetten verwaande terug voor Ook teg het onbeg woord: „

De Rad een aantr

Niet doe door de „ werd Wi de schrijv losophie”.

Voor he enkele „z zijn Spies over het v komt hij de „reine” schap nie is geen w de wet va

Vandaar de natu te beperk de wijsbe

Wel ste begeerte bouwen, i het onders en cultu

Dit ond

De natu gemeene, schap hee dueele. Hi malige” (y teekenis de geest de waard Deze waa een subje absoluut g schiedenis

In onde cisme, wa kan dus d theoretisch

De aard dat wij op ingaan.

Wintelb heeft, van nieuwe ke nadruk lei

lijken inh dat ze th ramen. Ma de beve formuli

Gest en een „Zie, n Volgen moet geestel Gods o dan mi voor d blik me Dan terston En a en lief wijd bindt Christi

Te d blift i admini en de op zij tepas. Er n dat alle n, 1 zender genden zwichte De is Zij, de dat we niet ge zonder „Dat z het zo

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

XCVII.

In het Augustusnummer der Stemmen voor Waarheid en Vrede schreef de kroniekschrijver: „Liefst spreek ik niet over de zoogenaamde „Vrije Universiteit". Ik kan 't moeielijk anders doen dan op den toon der ironie of der verontwaardiging; en ik weet het ook wel, dat meer dan een van mijne vrienden over dit lievelings-denkebeeld van Dr. Kuyper anders denkt dan ik. 't Is voor mij daarom beter er over te zwijgen. Heeft echter iemand lust, het jongste manifest van Dr. Kuyper te Leeuwarden uitgesproken, in deze „Stemmen" ter sprake te brengen en te toetsen, dan wil ik gaarne daarvoor een plaats afstaan."

Niemand echter scheen daar lust toe te hebben. Maar wel ontstond er een heel persdebat over hetgeen na het, referaat van Dr. Kuyper op de meeting te Leeuwarden in de discussie door Prof. Rutgers gezegd was over eventuele onderwerping van gereformeerde kandidaten aan het bestaande proponentexamen in de Ned. Herv. Kerk. Door een der sprekers was n.l. beweerd, dat zulke kandidaten zich aan dat examen niet konden onderwerpen, daar hun beginsel hun verbieden moest een proponentacte te vragen en aan te nemen van een commissie, die uit kracht van de bestaande Synodale reglementen, examen afnam. Daarop was door Prof. Rutgers geantwoord, dat hij in de aanvaarding van zulk een Synodaal mandaat niets dan een formaliteit zag. Aan het einde van het debat was voorts ook ter sprake gekomen, de belofte, die de kandidaten na het examen afleggen.